

Іван Монолатій

Другі як перші: коломийські поляки за австрійської доби

Перефразовуючи відому німецьку оповідку про міста за цісарщини, австрійські міста Галичини часто порівнюють з кораблем задовольнень із українською командою, німецькими офіцерами, а потім, дуже швидко, з польськими керманічами і гебрійськими пасажирами на борту. Кораблем, що під австрійським прапором постійно тримав курс між Заходом і Сходом. Годі й вигадати щось химерніше та нетривкіше для Центрально-Східної Європи ХІХ – початку ХХ ст., як компанію українця, німця, поляка і гебрея на одному судні! Але саме такою була реальність співжиття у містах і містечках Галичини за цісарської доби.

Найчисленнішою етнічною спільнотою Коломиї після гебреїв були поляки. Їхній перший вплив до Коломиї і розселення в межах тогочасного міста були пов'язані з хвилею польської колонізації після загарбання у ХІV ст. Галичини. Без перебільшення, польська мова, зокрема і польська культура, мали істотний вплив на коломийське життя ХІV–ХІХ ст. Тому, посідаючи важливе місце серед низки вузлових пунктів польського світу, Коломия аж до 1848 р. не була осередком українського відродження.

Польські магнати і шляхта, великі землевласники домінували в усьому політико-економічному житті міста ХІХ – поч. ХХ ст. Органи державної виконавчої влади і самоврядування, правосуддя, управління освітою тощо перебували в руках поляків, а фактично – під контролем місцевої польської земельної аристократії. Поступово під тиском поляків відступали давні закони, а чиновники, поставлені дбати про використання в адміністрації німецької мови, само собою, переходили на польську. Відповідно, і частина українського населення, а подекуди й гебреї, особливо шкільна молодь, студенти, службовці й навіть робітники, з чисто практичних міркувань розмовляли польською мовою.

За австрійських часів поляки і далі переважали в усіх професійних групах і галузях міської економіки, крім сільського господарства.

Серед місцевих поляків спостерігався великий відсоток чиновників, які вірою і правдою служили Габсбурзькій монархії,

однак мали власний запал державотворення, політичні поривання й культурні ініціативи. У 1862-1907 рр. почесними громадянами міста стали десять коломиїських поляків: перший асесор Коломиї Щепан Каміньські (1862 р.), член Коломиїської повітової ради, посол до Галицького сойму, власник земель у Джуркові Кшиштоф Богдановіч (1874 р.), коломиїський староста Євгеніуш Кучковські (1876 р.), президент Коломиїської повітової ради, власник земель у Загайполі Францішек Ясінські (1876 р.), комісар Коломиїського староства Юзеф Янікевіч (1882 р.), власник копалень і рафінерій нафти у Печеніжині Станіслав Щепановські (1885 р.), професор гімназії Леопольд Вайгель (1886 р.), радник Коломиїського староства Северин Баньковські (1897 р.), римо-католицький декан і канонік Жигмонд Павловські (1907 р.), громадський діяч Фердинанд Павліковські (1907 р.). Єдиним українцем, який отримав високе муніципальне відзначення, став греко-католицький священик, директор гімназії, письменник о. Амброзій Шанковський (1871 р.).

Упродовж XIX – поч. XX ст. чисельність поляків в етнічній структурі Коломиї стала назагал стабільною, однак суттєво не збільшилася. Якщо ідентифікувати римо-католиків лише з поляками (відповідно до їхнього віросповідання), можна твердити, що у 1911 р. римо-католики склали лишень 25 % (8244 осіб) (у той час як гебреї – 51%, а українці – 24% населення міста із селами Дятьківці та Шепарівці).

Помітний слід у церковному житті Коломиї кінця XVIII – початку XX ст. залишила і римо-католицька Церква, яка об'єднувала поляків, а подекуди – німців та українців. У 1775 р. (за іншими даними – 1788 р.) за проектом відомого італійського архітектора Б. Меретина (Мереттіні, Мердерера) в стилі бароко будують величний парафіяльний римо-католицький костел Діви Марії (нині – греко-католицька парафіяльна церква св. Йосафата Кунцевича). З польської мініатюри відомо, що це був великий кам'яний собор, стіни якого чітко членувалися на яруси й були прикрашені пишним архітектурним декором, вікна великі й витягнуті по вертикалі. У 1830 р. храм частково згорів, майже цілком було знищено його зовнішній вигляд. Під час відбудови костелу, що тривала аж до 1895 р., значно змінено його зовнішній вигляд та інтер'єр, спрощено декоративну пластику фасадів, зменшено різні кам'яні деталі та скульптуру головного фасаду.

На поч. XX ст. до костелу належали 600-800 містян. До коломиїської парафії римо-католиків належали 22 села з приблизно 11 тис. вірних. У пам'яті коломиїців цей храм був відомий як «простонародний», тобто такий, до якого ходили люди прості, часто дуже бідні, сподіваючись на небесне покровительство Діви Марії. У костелі висів чудотворний образ

Пресвятої Діви Марії, або «Коломийської Божої Матері», вивезений 2 квітня 1946 р. Петронелею Коссовською і Зузанною Переймою до Польщі.

Другим костелом нового періоду Коломиї став костел отців-езуїтів, зведений у 1896-1897 рр. в псевдоготичному стилі на нинішній вулиці Івана Франка. Резиденція езуїтів вважалася не лише важливим осередком катехизації та освіти, але й латинізації та ополячення коломиїців.

Історія будівництва нового костелу цікава і повчальна. Так, 1887 р. коломиїці-латинники надіслали листа до церковної влади з проханням спровадити до міста езуїтів для місійної праці, а також побудови костелу. Угоду про будівництво храму підписали 19 серпня 1895 р. Будова мала мати 45 метрів завдовжки і 22 завширшки. Її обіцяли звести за чотири роки. Планувалося, що костел відвідуватимуть 22 тисячі парафіян з самої Коломиї та околиць. Наріжний камінь костелу отців езуїтів посвячено 2 серпня 1896 р., у день святого Ігнатія – покровителя однойменного ордену. Будували храм за ескізами інженера Н. Кжичковського, проєктанта Народного дому в Коломиї. Кошторис будови виносив 48540 золотих ринських. Будівництво костелу завершено 31 жовтня 1897 р. Вже 12 грудня священник Голамбек з дозволу римо-католицького архієпископа Львова Моравського посвятив дзвони. Під час урочистостей були присутні 72 пари «чесних батьків» міста, які пожертвували на потреби храму 582 золотих ринських. Коломиянка Л. Михалевська подарувала костелу «пушку срібла» (наповнену срібними монетами торбинку), отець-ректор з Добромишля В. Баудіс пожертвував срібну посудину, в якій виставляють святі дари; робітниці братства святого Йосифа – килим, а сестри-бенедиктинки зі Львова – тканину для престолу. Відразу ж після відкриття костел отців-езуїтів стали називати «панським», на відміну від парафіяльного. Тобто таким, прихід якого становили середні та вищі прошарки польського суспільства. При храмі діяли різні церковні братства, отці-езуїти володіли величезною книгозбірнею стародруків, нотними виданнями.

До 1895 р. духовну працю серед католиків західного обряду виконували священники окремого коломиїського деканату (від 1880 р.), а згодом їх доповнили ченці ордену езуїтів. При парафіяльному костелі існували «Братство капличне» (засн. 1861 р.) і товариство взаємної допомоги мешканців Коломиї «Jutrzenka» («Ранкова зоря») (засн. 1875 р.). У костелі отців-езуїтів на поч. ХХ ст. діяли товариства «Святої вервиці», «Найсвятішого серця Ісуса і Марії», «Товариство під опікою св. Йосифа для працівників фабрик у Коломиї» та ин.

Найвідомішою коломийською виставкою кінця ХІХ ст., до якої причетні відомі поляки, була етнографічна. Вона діяла 15-30 вересня 1880 р. і була другою з черги крайовою виставкою. Їй передували етнографічні виставки у Стокгольмі, Відні, Парижі та Львові. Вона засвідчила великі таланти українського народу, стала важливим джерелом для написання низки етнографічних і наукових праць, а також дала поштовх до створення майбутнього коломийського музею. «Ознайомившись з творами і плянами її від самого початку аж до закінчення і увіковічення тієї вікової справи, сміло твердимо, що вистава коломийська перевершила усі сподівання, заімпонувала світові різноманітністю цінних зібрань ... була незвичною в прямому значенні того слова», – писав М. Туркавський.

Етнографічна виставка була організована на вул. Зелений (тепер – бульвар Лесі України, вірогідно, в теперішньому міському парку ім. К. Трильовського). Наукове керівництво цією виставкою здійснювали Оскар Кольберг і Леопольд Вайгель. Виставковий комітет складався з 15 членів, переважно поляків на чолі з В. Дідушицьким зі Львова. На цій виставці експонувалося майже 10 000 предметів з Коломийського і Косівського, Городенківського і Снятинського, Заліщицького і Борщівського повітів. Найширше були представлені вироби українців Покуття, Поділля і Гуцульщини, незначною мірою – поляків, вірменів і циганів.

Коломийська етнографічна виставка складалася з двох відділів – етнографічного і природних багатств. У першому були представлені: лляні й конопляні вироби, ліжники; народні строї (24 комплекти); кушнірство (кептарі); оздобні вироби (люлько-файки тощо); бондарство; точені вироби; гончарство; писанки; продукти, зокрема вироби з сиру; вірменські вироби з Кутів; моделі хат; гончарське знадіб'я; кінська збруя; мисливські вироби; музичні інструменти; предмети й описи обрядів; малюнки, картини й світлини; мапи; циганські вироби; колекція старожитностей (монети, грамоти). У другому відділі можна було побачити свійських тварин гуцулів; дерев'яні вироби (меблі); рослини; а також «мінеральогію» – воду з Буркута.

Під час цієї виставки у Коломиї відкрили пам'ятник польському поетові-романтику Францішеку Карпінському – уродженцеві Коломийщини. А з нагоди виставки виготовлено бронзові й срібні пам'ятні медалі, які й нині зберігаються в коломийських колекціонерів і є рідкістю. На кошти від етнографічної виставки (650 золотих ринських) на «Затишку» було закуплено площу під будову майбутнього Народного дому (в джерелах – Інститут «Руський народний дім» у Коломиї). З приводу цього львівська газета «Рада» 1928 р. писала: «... Ще в 1890 році, коли українське життя почало набирати сили, свідомість усього громадянства стало швидко підніматись, найшлися люди, які

розуміючи вагу цієї справи, стали заповідливо збирати гроші на фонд Народного Дому в Коломиї. Зібрано грошей, закуплено в найкращій частині міста площу і поки що вибудовано в одній її половині великий двоповерховий дім, а на другій половині площі (від вул. Т. Шевченка) мала бути пізніше після пляну добудована театральна сажя».

З політичного погляду 1895-1896 рр. у Коломиї й далі відбуваються віча. Темами цих зібрань були переважно соціальні проблеми, менше – політичні. Цікаве віче відбулось у місті, присвячене 30-річній праці Михайла Драгоманова, авторитет якого у Галичині, й зокрема в Коломиї, був надзвичайно великим. Цікаво, що в ньому брали участь навіть поляки, а з Перемишля надійшла вітальна телеграма від польської радикальної молоді. Це віче закінчилось урочистим ювілейним вечором, а оскільки його проводили галицькі радикали, то очікувалося, що І. Франко виступить з новою програмою. Проте тут Каменяр дав уперше зрозуміти, що від соціалістичних ідей він відмовляється.

Водночас з українськими багатолюдними вічами в 1880-1890-х рр. і на початку ХХ ст. в Коломиї також відбувалися віча галицьких москвофілів та українського вчительства. Якщо перші не мали великої підтримки серед українців і дуже часто інспірувалися поляками, то учительські віча 1904, 1907, 1910 і 1912 рр. збирали сотні педагогів, які виступали з вимогами впровадження в школах української мови, надання вчителям права вільно виконувати всі громадянські права тощо.

Відомо, що найвагомішою подією 1860-х рр. на Покутті стало відкриття 1861 р. в Коломиї чотирикласної гімназії з німецькою мовою навчання.

Ще 1849 р. Коломийська окружна «Руська рада» на чолі з М. Верещинським клопоталася перед найвищою владою про відкриття у Коломиї гімназії. Але аж 1860 р. на домагання українських послів-депутатів у Віденському парламенті та в Галицькому соймі Г. Шашкевича, Г. Яхимовича, С. Литвиновича та інших влада погодилася на відкриття гімназії в Коломиї. У самій Коломиї з приводу цього засідала міська рада, де і українські, і польські радні одноголосно висловилися за відкриття такого навчального закладу. Проте коли з'ясувалося, що українські учні можуть кількісно переважати, а тому мовою викладання може стати українська, поляки запротестували та внесли до столичної влади прохання призупинити відкриття гімназії. Після вимушеного врахування польських претензій у вересні 1861 р. в Коломиї відкрили міську нижчу 4-класну гімназію. 1869 р. їй надали статус гімназії реальної нижчої.

1871 р. гімназії було надано статус державної вищої гімназії. Утримували її на кошти галицьких фондів (50%) і на кошти міської ради (50%).

Рідною мовою викладали лише українську граматику та релігію. Пізніше, 1867 р., місцевим полякам вдалося домогтися переходу гімназії на польську мову навчання. Згідно з даними щорічних звітів, учнями гімназії були переважно поляки, українці та гебреї, а деколи – вірмени. На прохання громадської ради в кінці 1870 – на початку 1871 рр. 4-класна гімназія була реорганізована у вищу 8-класну. На кінець 1876 р. в гімназії навчалось 295 учнів, з них 5 приватистів; українців було 114, а крім того, 160 поляків і 21 гебрей. Приблизно таке ж становище залишалось і в 1881/1882 н.р.: 150 поляків, 129 українців, 51 гебрей, 7 вірменів.

Зростання числа учнів-українців і сприятлива для українців політика «нової ери» в 1890–х рр. поставили питання про відкриття окремої української гімназії в Коломиї.

У березні 1892 р. в Галицькому соймі відбулося обговорення клопотання посла Д. Савчака про відкриття української гімназії в одному з міст – Чорткові, Бучачі або Коломиї. Сойм ухвалив таке: «Вказаним місцем для основання такої гімназії є Коломия. За тим промовляє не лише заява коломийської ради повітової і географічне положенє, але також та обставина, що в тїм місті є польська гімназія, отже, молодїж польська і руська буде мати нагоду пов'язати взаїмні, а дуже пожадані відносини».

Заснувати українську гімназію в Коломиї ухвалив Галицький сойм постановою від 30 лютого 1892 р., а імператор Австро–Угорщини Франц Йосиф I підтвердив її 7 вересня 1892 р. Польськомовна «Газета Львувська» повідомила, що «Єго Величність цісар звелів найвисшою постановою з дня 4 вересня 1892 року найласкавіше дозволити на поступенне отворенє гімназії з викладовою рускою мовою в Коломиї».

Відкриття наразі лише паралельних класів з «руською мовою навчання» (в межах державної польської гімназії) відбулось 21 вересня 1892 р. Перші два роки українські класи були під керівництвом дирекції польської гімназії. 4 вересня 1894 р. управителем цих класів призначили вчителя класичних мов Станіславівської польської гімназії Софрона Недільського (1857–1917). У рескрипті Міністерства освіти у Відні зазначено: «... Керівникові рівнорядних руських клас поручається керівництво педагогічно-дидактичне й адміністраційне тих клас, але під контролею головного заведення... Шкільні свідоцтва, каталоги та інші записи будуть писані на руських блянкетах, взагалі внутрі закладу всі агенди будуть проваджені в мові руській, в кореспонденції до Шкільної ради крайової будете

вживати мови польської. Урядова печатка гімназійна буде спільна».

У березні 1900 р. українські паралельні класи відділено від польської гімназії і утворено самостійний навчальний заклад – «Ц. к. (цісарсько-королівська) гімназія з руским викладовим язиком в Коломиї».

Коломийські поляки дбали і про організаційне оформлення свого шкільництва. Так, 1889 р. вони створили філію польського «Stowarzyszenie Pedagogiczne», до діяльності в якій намагалися залучити і українських учителів. На цей же період припадає спроба завести в народних школах латинський алфавіт при вивченні навіть української мови. Таке рішення було прийняте на повітовій конференції народних учителів у Коломиї 31 травня 1882 р., під натиском інспектора Слоньовського (ймовірно, поляка), проте, зустрівши активний опір української громадськості, воно так і не було втілене в життя.

На поч. ХХ ст. поляки мали в Коломиї 14 навчальних закладів – від так званих виділових до мішаних і приватних шкіл. Впродовж цього періоду найхарактернішою рисою розвитку польського шкільництва була гостра конфронтація між польськими та українськими педагогами, учнівською молоддю. Помітну роль у полонізації місцевого населення відіграла польська державна чоловіча гімназія, яка діяла в 1891-1939 рр. В 1907 р. відкрито державну жіночу польську гімназію.

Рескриптом намісництва від 17 травня 1897 р. в Коломиї створено фонд ім. Франца Йосифа з метою відкриття захоронки та вищого навчального закладу для дівчат без різниці віросповідання. На рахунок фонду засновниками перераховано: касою ощадности – 30 тис. злр (60 тис. корон) і християнською радою – 3,1 тис. злр (6,2 тис. корон) та земельна ділянка. За ці кошти фонд закупив ще одну ділянку землі на вул. Крашевського, 19 (тепер – вул. І. Франка), на якій 1899 р. побудував триповерховий будинок. 18 травня цього ж року фонд уклав угоду з конвентом Сестер Урсулянок, згідно з якою останні власним трудом і коштом мали утримувати захоронку для дітей (в іншій частині міста), а також відкрити й утримувати вищий навчальний заклад для дівчат з польською мовою викладання. 2 серпня 1899 р. дев'ять сестер-монахинь прибуло до Коломиї.

Приватна жіноча польська гімназія Сестер Урсулянок розпочала свою роботу 1900 р. Це був восьмикласовий навчальний заклад гуманітарного типу. 1900 р. відразу відкрито п'ять класів, а перша «матура» відбулася 1912 р. Навчальна програма, ймовірно, відповідала програмам, затвердженим для державних

середніх шкіл такого типу. Обов'язковими були предмети: релігія, польська, французька, німецька, латинська мови, географія, історія, фізика, математика, хімія, фізкультура та малювання. Українська мова вивчалась як надобов'язковий предмет, а в 7 класі не передбачалася для вивчення зовсім. Велике значення мала багата матеріальна база закладу. У розпорядженні школи було шість шкільних кімнат, два кабінети, канцелярія, 23 господарські приміщення, подвір'я (600 м²) і город (8100 м²).

Поодинокі випадки, які свідчили про можливість консенсусу між українськими й польськими інтересами в галузі шкільництва, були радше винятками, ніж правилом. Так, від часу заснування і до початку Першої світової війни школа ім. Шевченка розміщувалася в будинках польської школи ім. Яховича, яка проводила навчання зранку, а школа ім. Шевченка – після обіду. Приміщення цієї школи стояло навпроти кам'яниці Білоуса, де містилася військова команда. Не сприятливішою була ситуація в школі ім. Святого Володимира, розташованій на Надвірнянському передмісті. Станом на 1904 р. тут навчалось 250 дітей, з них 150 українців, 50 гебреїв, 50 – латинників (римо-католиків, серед яких більшість становили українці). Незважаючи на статус україномовної школи та на співвідношення учнів української і польської національності, учителька Томашевська змушувала дітей щодня молитися по-польськи, а також співати пісню «Serdeczna Matko», в якій замість слів «o Matko Boska» вимагала співати «Krolowo polska». 1910 р. на Кутському передмісті існувала 4-класна школа з польською мовою викладання, хоча приблизно 75% дітей говорили по-українськи, і жодні заходи місцевих жителів не змогли змінити ситуацію.

Наприкінці XIX – на початку XX ст. крім українських коломийських часописів тут видавалися газети й польською мовою. З них відомі такі: «Jutrzenka» (1870-?), «Gazeta Pszczelnica» (1874), «Gazeta Nauczycielska» (1883-1893), «Głos Nauczycielski» (1884-1889), «Gazeta Podkarpacka» (1885), «Kurjer Kołomyjski» (1885-1886, 1909-1914), «Pomoc Własna» (1886-?), «O własnych siłach» (1888-1891), «Gazeta Kołomyjska» (1892-1914), «Żydowska polityka ludowa» (1906-1907) та ин.

Упродовж 1881-1910 рр. міське населення Коломиї зросло кількісно, змінилося співвідношення між основними національностями. Погляньмо на порівняльну таблицю:

Населення Коломиї у 1880-1910 рр.

		За віровизнанням та національністю
--	--	------------------------------------

Роки	Всього населення		Греко-католиків (українців)		Римо-католиків (поляків)		Ізраелітів (гебреїв)		Інших	
	Абсол.	%	Абсол.	%	Абсол.	%	Абсол.	%	Абсол.	%
1880	23 109	100	4 226	18,3	5 951	25,8	12 002	51,9	930	4,0
1910	42 676	100	8 769	20,5	13 713	32,2	18 930	44,3	1 264	3,0
Приріст населення Коломиї упродовж 1880–1910 рр.										
	19 567	84,7	4 543	107,5	7762	130,4	6928	57,7	334	35,9

Бачимо, що приріст міського населення за 30 років становив 84,7%; так, гебреїв збільшилося на 57,7%, українців – на 107,5%, а поляків – на 130,4%. Тому першою національною спільнотою тепер були не гебреї, як це було 1880 р., а поляки, які тоді посідали 2-ге місце.

У Коломиї австрійського періоду народилися відомі поляки, про яких знають у сучасному світі: римо-католицький єпископ і архієпископ Львова Ян Євангеліста Новіцкі (син Еміля і Сабіни з Гонсьоровських) (25.12.1894 – 14.08.1973, Любачов, тепер Польща), дяч Євангелістсько-Реформованої Церкви, кальвініст-духівник, капелан 1-ої польської Панцерної дивізії генерала Ст. Мачка Роман Мазерські (9.08.1899 – 1959, Лондон, Велика Британія), митець Флоріян Коженьовські (1910 – 1995, Краків, Польща).

Про «анатомію» коломийських виборів і специфічну роль у них поляків свідчать факти російської займанщини періоду Великої війни.

Зазвичай вибори завжди, за будь-якого політичного режиму були процедурою, яку сучасники визначали подібно до холери. Це стосувалося як виборів загальнодержавних, так і місцевих.

Ще 8 лютого 1917 р. бурмистр С. Букоємський надіслав листа начальникові Коломийського повіту з проханням звільнити його від обов'язків міського голови, покликаючись на незадовільний стан здоров'я. Виходячи з цього, у рапорті до чернівецького губернатора вказувалося, що в такому разі новим бурмистром можна було б призначити довголітнього члена магістрату українця Йосифа Капка, який «являється вполне подходящим для заняття этой должности».

Для більшої аргументації такої думки у рапорті наводилася думка радних магістрату: «щоб на засіданнях Магістрату число поляків не перевищувало числа русинів в цели встановлення рівноваги». Для цього пропонувалося ввести у склад магістрату ще чотирьох українців: директора української гімназії Прокопа Мостовича, колишнього директора приватного банку Захара Скварка, завідувача українською народною торгівлею Коновала

і суддю Андрія Аронця. Фактично, як виявилось пізніше, це була особиста позиція вже колишнього бурмістра, українця С. Букоємського.

У такій непростій ситуації, коли місто в лихолітті війни могло опинитися без бурмістра і дієздатного магістрату, 23 лютого відбувається засідання ради міста під головуванням заступника бурмістра, поляка С. Вербера. На ньому присутні члени магістрату поляки Альбін Якубовські (одночасно і заступник бурмістра) і Йозеф Стоєвські, а також українці Йосиф Капко (член ради) і Євстахій Турянський. Виявилось, що, окрім бурмістра, скласти повноваження бажає і радний, член магістрату, поляк Тадеуш Зіма.

Обмірковуючи такий стан справ, присутні погодилися, що в такому випадку нова кількість членів ради, разом із членами магістрату, мала б становити 11 осіб – по п'ять поляків і українців, а також один гебрей. З цього приводу для урівноваження складу ради було запропоновано п'ять нових радних – чотирьох українців (З. Скварка, П. Мостовича, А. Аронця і Миколу Вербового замість Коновала) і одного гебрея (Йосифа Тернера).

Однак, як показав час, це відбувалося без дотримання встановлених процедур та інформування неприсутніх членів магістрату, головним чином поляків. Це стосувалося саме тих чиновників, які лишень *de facto* залишалися членами коломийського магістрату ще з австрійських часів, проте *de jure* жодного разу, за часи трьох російських окупацій, не брали участі в його роботі.

Противники такого одноосібного рішення магістрату апелювали до чинного навіть у тих умовах статуту міст Галичини від 13 березня 1889 р. На його підставі Коломия входила до 30 міст краю, в яких магістрат складався із 36 членів і 6 заступників бурмістра. Це положення підтвердив і новий статут від 3 червня 1896 р.

Однак їм пригадали зміст листа С. Букоємського, в якому він запевняв: «Тому що теперішні відносини у місті перемінилися, з 42.000 мешканців залишилося не цілими 12.000, так і відновлення повної [міської] управи було б получено з великими труднощами». Хоча зауважимо, що 36 членів магістрату могли бути затверджені лише у разі, якщо місто мало б під ту пору понад 20 тис. мешканців. Лишень тоді Коломия підтвердила б попередній (довоєнний) статус міста – центру політичної округи.

Отож було зрозуміло, що кожна зі сторін конфлікту стоятиме на своєму.

Як показують документи, в середовищі коломийського муніципалітету спалахнув конфлікт саме на національному ґрунті. Майже два місяці перемовин результату не дали, а тому 24 квітня до магістрату надійшла термінова телеграма наступного змісту: «Внаслідок телеграфічного розпорядження пана Чернівецького губернатора, доручаю Магістрату негайно провести встановленим порядком нові вибори бургомистра його заступників та усіх членів магістрату і про день виборів донести мені. Начальник Коломийського повіту». Це вже була офіційна позиція окупаційної адміністрації, а тому треба було її виконувати за будь-яких обставин.

Лишень 8 травня 1917 р. в ратушевій залі відбулися загальні збори «громади міста Коломиї». Переважну більшість на них становили поляки, значну меншість – українці, гебреї та німці. Однак, не дійшовши згоди в організаційних питаннях щодо майбутніх виборів і незважаючи на заклики чиновників магістрату щодо важливості зібрання, усі вони демонстративно залишили залу. Тому, як певний компроміс, було вирішено провести спочатку збори кожної з національностей міста і делегувати на загальні збори своїх представників.

Найчисленніші й перші з них – збори польської громади (107 учасників) – відбулися 19 травня 1917 р. Враховуючи серйозність намірів учасників, обрано президію на чолі з д-ром Тадеєм Красьніцькі (голова), секретарем Яном Геффнером і двома заступниками голови – Яном Патковські і Блажеєм Вішневські. Учасники відразу ж стверджували, що до цього часу в Коломиї не було жодних національних непорозумінь, однак, незважаючи на це, «главное собрание гражданъ польской народности протестуетъ противъ какихъ небудь выборовъ новой городской управы или временного городского правления и установляетъ на эти выборы не явится и в выборахъ не принимать никакого участія».

Збори гебрейської громади, які відбулися 27 травня в ратушевій залі й були, мабуть, найкоротшими з усіх подібних, визнали ситуацію, що склалася, проблемною і постановили обрати делегатів на майбутні збори. Ними стали Ізмаїл Ціманд і Яків Оренштайн.

Останніми в цій шерензі подій були збори українців і німців міста, які відбулися 28 травня 1917 р. в два тури: спочатку в залі магістрату (де поза будь-яким дозволом намагався бути присутнім С. Вербер), а згодом, по обіді, в залі Народного дому (тепер – музей народного мистецтва Гуцульщини і Покуття).

Головував на них професор гімназії Йосиф Чайківський, секретарем обрали Юліяна Колцуняка.

Інтереси обидвох громад Коломиї репрезентував 41 учасник, з яких лишень один, Вільгельм Фрік, був представником коломиїських німців. З-поміж них обрано двох делегатів на загальні збори коломиїців – Йосифа Капка і Прокопа Мостовича.

На зборах постановили, що «... в виду того, що містом займаєть тепер тимчасова управа накинена місту старим російським правительством без вибору і вислухання голосу горожан міста Коломиї, збори уважають конечним вибранє негайно тимчасової управи міста, в склад якої входилиб вибрані представителі усіх 4 народів замешкуючи Коломию с.є. Українців, Поляків, Німців і Жидів». Далі вказувалося, що «число представників Тимчасової управи, яка має бути вибрана по національним куріям має виносити 15-16 осіб, з тим, що в тій управі представників української народности не може під одним услівям бути менше ніж числа представників народности польської».

Однак, як бачимо, згоди сторони конфлікту (з одного боку – поляки, з другого – українці, німці та гебреї) не дійшли. Це змусило директора банку «Покутський союз» З. Скварка виступити з публічною заявою, в якій говорилося: «Неможна прецінь задля того оставати притім, щоби всі жителі громади Коломиї в ХХ. століттю і до того ще в часах так виїмкових і тяжких як воєнні, не мали відповідної, їх жизненим інтересам відповідаючої, зорганізованої, автономної, громадської репрезентації і управи, до того в часах, коли і окупаційні власти оставляють сю справу свобідній волі австрійських громадян міста Коломиї».

І все ж таки, допоки існувала конфронтація у взаєминах між громадою міста, підконтрольний російській окупаційній адміністрації «Виконавчий комітет депутатів солдат, робітників і громадських організацій міста Коломиї» вже 6 червня 1917 р. настійно рекомендував бурмістрові «вибори провести пропорційно чисельности кожної народности міста Коломиї».

Станом на 31 травня 1917 р. у Коломиї існувало 10 навчальних закладів, з них 5 з польською мовою викладання і 5 українських: школа на вул. Собеського, 41; школа на Кутському передмісті; жіноча семінарія; українська гімназія; жіноча гімназія Сестер Урсулянок. Останній навчальний заклад ніколи українським не був.

Від листопада 1918 р. в океан світової історії вплив коломиїський корабель уже під українським прапором, з

українською командою, з польськими і гебрійськими
пасажирами на борту. Але плавання це було не надто довгим і
успішним, а тому обернулося крахом для цісарської Коломиї і
народів, що створили її яскравий образ. Кожен з них спромігся
на власний, невеличкий, але свій човник.

